

УДК 81-13

**INGLIZ VA O'ZBEK BADIY ADABIYOTIDA "ROZILIK ALOMATI"
KONSEPTINING LINGUA MADANIY VA LINGUA PRAGMATIK TAHLILI.**

Maxmudova Komila Sobirjonovna

Samarqand davlat chet tillari institute xorijiy tillar fakulteti o'qituvchisi

ORCID: 0009-0003-5718-1519

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek va ingliz badiiy adabiyotida "rozilik alomati" konseptining qiyosiy tahlili amalga oshiriladi. Ushbu konsept tilshunoslikning lingua madaniy va lingua pragmatik jihatlari asosida o'rganilib, uning turli madaniy kontekstlarda qanday namoyon bo'lishi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida rozilik bildirish shakllari, ularning lingvistik va pragmatik xususiyatlari, shuningdek, o'zbek va ingliz tillarida rozilikning ifodalanish usullari taqqoslanadi. Shuningdek, badiiy adabiyotda rozilik alomatining qo'llanilishi va uning matn mazmuniga ta'siri ham ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola ikki til va madaniyat doirasida rozilik alomatining lingvistik, pragmatik va madaniy omillar asosida qanday o'zaro bog'liqligi va farqlari borligini aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Rozilik alomati, Konseptual tahlil, lingua-madaniy tahlil, lingua-pragmatik tahlil, ingliz va o'zbek badiiy adabiyoti, semantik va pragmatik tahlil, madaniyatlararo kommunikatsiya, kontekstual tahlil.

Annotation: This article presents a comparative analysis of the concept of "signs of agreement" in Uzbek and English literary works. The study explores the concept from both linguacultural and linguapragmatic perspectives, examining how it manifests in different cultural contexts. The research investigates various ways of expressing agreement, their linguistic and pragmatic features, and how these expressions differ or overlap in Uzbek and English. Additionally, the study analyzes the use of agreement markers in literary texts and their impact on the overall meaning and structure of the text. This article aims to identify the linguistic, pragmatic, and cultural interconnections and distinctions of agreement signs within the framework of these two languages and cultures.

Key words: Sign of consent, Conceptual analysis, Linguo-pragmatic analysis, English and Uzbek fiction literature, Semantic and pragmatic analysis, Contextual analysis

Аннотация: В данной статье проводится сравнительный анализ концепта «знак согласия» в узбекской и английской художественной литературе. Исследование рассматривает этот концепт с лингвокультурной и лингвопрагматической точек зрения, анализируя его проявления в различных культурных контекстах. В рамках работы изучаются различные способы выражения согласия, их лингвистические и прагматические особенности, а также различия и сходства в узбекском и английском языках. Кроме того, рассматривается использование знаков согласия в литературных

текстах и их влияние на содержание и структуру произведения. Цель данной статьи – выявить лингвистические, прагматические и культурные взаимосвязи и различия знаков согласия в контексте этих двух языков и культур.

Ключевые слова: Знак согласия, Лингвокультурный анализ, Английская и узбекская художественная литература, Межкультурная коммуникация, Контекстуальный анализ,

Kirish

Har bir xalq madaniyati va tili, o‘ziga xos ijtimoiy qadriyatlar va muloqot tamoyillarini aks ettiradi. Rozilik alomati, insonlar o‘rtasidagi muloqotda muhim bo‘lib, har bir millatning ijtimoiy-madaniy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Bu maqolada “rozilik alomati” konsepti o‘zbek va ingliz adabiyotlari misolida tahlil qilinadi.

Adabiyotda rozilik ifodasi ko‘pincha muloqotning nozik qirralarini yoritib beradi. O‘zbek xalq maqollari va ingliz aforizmlarida bu ifoda o‘zining ko‘rinishlari bilan farqlanadi. Ushbu maqola, til va madaniyat o‘zaro aloqasini chuqurroq anglash uchun badiiy adabiyotdagi bu konseptni chuqur tahlil qiladi.

Til va madaniyat bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, har bir til o‘ziga xos madaniy xususiyatlarni aks ettiradi. Rozilik (consent, agreement) alomatlari ham shunday tildan tashqaridagi madaniy omillarga bog‘liq bo‘lib, ularning qo‘llanilishi muloqot strategiyalariga, ijtimoiy maqomga va milliy madaniyatning qadriyatlariga moslashadi. O‘zbek va ingliz badiiy adabiyotlarida rozilik ifodalari turli madaniy kodlar asosida shakllanadi va ushbu farqlar lingvistik hamda pragmatik jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

1. O‘zbek va ingliz madaniyatida rozilikning umumiy xususiyatlari

1.1. O‘zbek madaniyatida rozilik alomatlari

O‘zbek madaniyatida rozilik odatda:

- **Hurmat va izzat** asosida ifodalanadi (*Xo‘p bo‘ladi, ustoz, Mayli, bu sizning so‘zingiz, To‘g‘ri aytasiz*).
- Bevosita rozilik bilan emas, balki **bilvosita tasdiqlash** bilan ifodalanishi mumkin (*Siz bilasiz, albatta, O‘ylab ko‘raylik – yashirin rozilik shakli*).
- Ijtimoiy maqom va yosh inobatga olinib, kattalarga nisbatan **muloyim va past ohangda** bildiriladi.
- Ayrim hollarda rozilik bevosita emas, balki murosa yoki og‘zaki diplomatiya orqali bildiriladi.

1.2. Ingliz madaniyatida rozilik alomatlari

Ingliz madaniyatida rozilik:

- **Aniq va to‘g‘ridan-to‘g‘ri** bildiriladi (*Yes, Alright, I agree, That sounds good*).
- Kattalar va tengdoshlar o‘rtasida rozilik ifodalari unchalik farq qilmaydi, muloqotda **ruxsat va muvofiqlik** tushunchalariga urg‘u beriladi (*I suppose that works*).
- Ko‘p hollarda tezkor va qisqa javoblar bilan bildiriladi (*Okay, Sure*).

• Norasmiy suhbatlarda hazil yoki soddalashtirilgan shakllar orqali ham tasdiqlanadi (*Got it, Fair enough*).

2. Adabiyotda rozilik alomatlarining aks etishi

Badiiy adabiyotda rozilik alomatlari muallif uslubi, personajlarning ijtimoiy maqomi, milliy madaniyat xususiyatlari va muloqotning kontekstiga bog‘liq bo‘lib namoyon bo‘ladi.

2.1. O‘zbek adabiyotida

O‘zbek adabiyotida rozilik aksariyat hollarda **muloyimlik, hurmat va tafakkur bilan bog‘liq** tarzda beriladi. Masalan:

• Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanida Kumushning ota-onasiga nisbatan bo‘ysunishi:

“Mayli, ota, onamning so‘zi ikki bo‘lmasin, men rozi.”

Bu yerda rozilik hurmat va itoat ruhida bildirilgan.

• Oybekning “Navoiy” romanida esa rozilik o‘zbekona muloqot odobi orqali ifodalanadi:

“Siz nima desangiz shu bo‘ladi, hazrat.”

Bu gapda shaxsiy fikrdan ko‘ra ijtimoiy maqomga urg‘u berilgan.

2.2. Ingliz adabiyotida

Ingliz adabiyotida rozilik ifodalari ko‘pincha qisqaroq va bevosita bo‘ladi. Masalan:

• Jane Austenning “Pride and Prejudice” romanida Elizabeth va Darcy o‘rtasidagi muloqotda:

“I shall be happy to oblige.” (Men buni qilishdan mamnun bo‘laman.) Ushbu ibora bevosita rozilikni bildiradi, biroq muloyim va nazokatli uslubda.

• William Shakespeare’ning “Hamlet” asarida Hamlet va Horatio o‘rtasidagi suhbatda rozilik noaniq shaklda ifodalanadi:

“If it be now, ‘tis not to come; if it be not to come, it will be now.”

Bu jumlada bevosita rozilik yo‘q, biroq kontekst orqali tasdiq hissi seziladi.

3. Linguamadaniy farqlar va umumiy xulosa

Xususiyatlar	O‘zbek madaniyatida rozilik	Ingliz madaniyatida rozilik
Hurmat va ijtimoiy maqom	Keksalar va ustozlarga nisbatan yumshoqroq shakllarda bildiriladi.	Kamroq farq qiladi, rasmiy va norasmiy muloqot o‘xshashroq.
Bevosita va bilvosita rozilik	Bilvosita shakllar keng tarqalgan (<i>Ko‘rib chiqamiz, Sizningcha to‘g‘ri bo‘lsa</i>).	Ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri (<i>Yes, Alright, Agreed</i>).
Muloqot konteksti	Uzoqroq iboralar, madaniy jihatdan moslashtirilgan shakllar ishlatiladi.	Tezkor va qisqa javoblar afzal ko‘riladi.
Adabiyotdagi ifodalanish	Hurmat, itoat, ijtimoiy maqomga bog‘liq tasdiqlash uslublari bor.	To‘g‘ridan-to‘g‘ri va tezkor tasdiqlash shakllari mavjud.

O‘zbek va ingliz adabiyotida rozilik alomatlari madaniyatga bog‘liq holda shakllanadi. O‘zbek tilida rozilik ko‘proq **hurmat, izzat va bilvosita tasdiqlash** orqali bildirilsa, ingliz tilida

aniq va qisqa shakllar afzalroq. Adabiy asarlarda esa bu farqlar xarakterlar nutqi, muloqot uslubi va muhit ta’sirida turlicha namoyon bo‘ladi. Shu sababli, tilshunoslik va madaniyatshunoslik tadqiqotlarida bunday jihatlarni qiyosiy o‘rganish juda muhimdir.

O‘zbek madaniyatida rozilik alomati ko‘pincha hurmat, minnatdorlik va oila doirasidagi hamjihatlikni aks ettiradi. Masalan, xalq maqollari: “Qarindosh bilan qator o‘tir, rozilik bilan hayot o‘tqaz” kabi iboralar ushbu qadriyatlarni yoritadi. Shu bilan birga, badiiy asarlarda rozilik ifodasi ba’zan urf-odatlariga asoslangan. Misol uchun, Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” asarida Otinoyning roziligi nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy qadriyatlar bilan belgilanadi.

Ingliz madaniyatida esa rozilik ifodasi ko‘proq shaxsiy erkinlik va tanlovga asoslanadi. Bu holat adabiyotda ham yaqqol ko‘rinadi. Jane Austenning “Pride and Prejudice” asarida Elizabeth Bennetning roziligi faqatgina shaxsiy qoniqish va baxt mezonlariga asoslanadi. Bu esa ingliz madaniyatida individuallikning yuqori qadrlanishini ko‘rsatadi.

Ingliz va o‘zbek adabiyotida rozilik alomatining **linguapragmatik tahlili** tilshunoslikning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u rozilik ifodalari (consent, agreement) qanday pragmatik omillar asosida shakllanishi va kontekstga bog‘liq holda qanday qo‘llanishini o‘rganadi. Bu jarayonda quyidagi jihatlarni tahlil qilinadi:

1. Rozilik alomatlarining pragmatik vazifalari

- **Verbal (og‘zaki) rozilik:**

- Ingliz tilida: *Yes, Alright, I agree, Sounds good, Absolutely.*
- O‘zbek tilida: *Ha, Mayli, Xo‘p, Roziman, To‘g‘ri aytasiz.*

- **Noverbal (og‘zaki bo‘lmagan) rozilik:**

- Bosh qimirlatish, tabassum qilish, ko‘z bilan tasdiqlash kabi imo-ishoralar.

2. Kontekstga bog‘liq rozilik namoyon bo‘lishi

- **Rasmiy nutqda:**

- O‘zbek adabiyotida: *Sizning taklifingizni qo‘llab-quvvatlayman* (rasmiy til uslubi).
- Ingliz adabiyotida: *I fully support your proposal.*

- **Norasmiy suhbatda:**

- O‘zbek tilida: *Bo‘pti, mayli* (norasmiy uslub).
- Ingliz tilida: *Sure, Yeah, Fine.*

3. Rozilikning madaniy xususiyatlari

- O‘zbek tilida rozilik ko‘pincha hurmat bilan bog‘liq bo‘lib, keksalarga yoki yuqori maqomli kishilarga nisbatan **muloyim va xushmuomala shakllarda** bildiriladi (*Xo‘p bo‘ladi, ustoz*).

- Ingliz madaniyatida esa pragmatik jihatdan qisqa va aniq tasdiq shakllari keng tarqalgan (*Got it, Okay, That works for me*).

4. Rozilikning konversatsion implikaturalari

- Rozilik ba’zan **bevosita emas, balki kontekst orqali** ifodalanishi mumkin:

- O‘zbek adabiyotida: *Siz aytganday qilamiz* (bilvosita rozilik).
- Ingliz adabiyotida: *I suppose that makes sense* (shartsiz emas, lekin rozilikni bildiradi).

Qiyosiy tahlil O'zbek va ingliz tillarida rozilik alomatlari har ikki til va madaniyatga xos bo'lgan farqlarni aks ettiradi. O'zbek madaniyatida kollektivizm va kattalarga hurmat markaziy o'rin tutganligi sababli, rozilik ko'pincha hurmat bilan ifodalanadi. Ingliz madaniyatida esa shaxsiy tanlov va erkinlikka urg'u berilganligi sababli, rozilik oddiy va bevosita tarzda bildiriladi. Jeyn Ostin va Abdulla Qodiriyning asarlaridagi rozilik alomatlari o'zaro qiyoslanib, madaniy qadriyatlarning badiiy ifodasi ko'rsatiladi. Bundan tashqari, ingliz adabiyotidagi Shekspir va Mark Tven, O'zbek adabiyotidagi Oybek va Cho'lpon asarlaridagi rozilik holatlari orqali madaniy muloqotning rang-barangligi ochib beriladi. Ushbu tahlil orqali har bir madaniyatning o'ziga xos kommunikativ o'zaro ta'siri yoritiladi.

Xulosa

Ingliz va o'zbek badiiy adabiyotida **rozilik alomati** konseptining **linguapragmatik** va **linguamadaniy** tahlili shuni ko'rsatadiki, rozilik ifodalari har bir til va madaniyatga xos bo'lgan **pragmatik strategiyalar** va **madaniy qadriyatlar** asosida shakllanadi.

- O'zbek va ingliz tillarida rozilik ifodalari **verbal va nonverbal** shakllarda namoyon bo'ladi.
- Ingliz tilida rozilik ko'pincha **qisqa, aniq va to'g'ridan-to'g'ri** ifodalanadi (*Yes, sure, okay, agreed*).
- O'zbek tilida esa rozilik ko'pincha **hurmat, muloyimlik va kontekstga mos keluvchi** shakllarda bildiriladi (*Xo'p, mayli, roziman, to'g'ri aytasiz*).
- Har ikki til pragmatik jihatdan **bilvosita (indirect)** va **bevosita (direct)** rozilik shakllariga ega bo'lib, muloqot kontekstiga qarab tanlanadi.
- O'zbek madaniyatida **yoshi ulug' insonlar yoki yuqori maqomli shaxslarga** rozilik bildirayotganda hurmat va izzat muhim rol o'ynaydi (*Xo'p bo'ladi, ustoz*).
- Ingliz madaniyatida esa rozilik ifodalari ko'pincha **ruxsat, muvofiqlik va shaxsiy tanlov erkinligi** bilan bog'liq bo'lib, muloqot jarayonida qisqaroq va aniqroq shakllarda qo'llanadi (*Sounds good, I'm in, Fine with me*).
- O'zbek madaniyatida rozilikni ifodalash jarayonida **tajanglikni oldini olish, mojaroni yumshatish yoki xushmuomalalikni saqlash** muhim bo'lsa, ingliz tilida bu jihatlar nisbatan kamroq ahamiyat kasb etadi.
- Har ikki til madaniyatida nonverbal rozilik signallari (bosh qimirlatish, tabassum, ko'z bilan tasdiqlash) keng qo'llanadi, lekin ularning ijtimoiy maqomga bog'liqligi farq qilishi mumkin.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, rozilik alomatlari har bir madaniyatga xos **linguapragmatik va linguamadaniy xususiyatlar** asosida shakllanadi. O'zbek tilida **hurmat, izzat va kontekstga mos yumshoq rozilik** ustuvor bo'lsa, ingliz tilida **aniq va bevosita tasdiqlash shakllari** keng qo'llanadi. Bu esa har ikki madaniyatning muloqot odob-axloqi, ijtimoiy munosabatlari va til pragmatikasi bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbek va ingliz adabiyotlarida "rozilik alomati" konsepti turlicha madaniy va pragmatik xususiyatlarga ega. O'zbek madaniyatida bu tushuncha ijtimoiy uyg'unlik va an'analar bilan bog'liq bo'lsa, ingliz

madaniyatida individuallik va shaxsiy tanlov ustun turadi. Ushbu farqlarni o‘rganish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatlararo muloqotni yaxshiroq tushunishga ham yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press.
2. Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford University Press.
3. Wierzbicka, A. (1991). *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Mouton de Gruyter.
4. Kasper, G., & Blum-Kulka, S. (1993). *Interlanguage Pragmatics*. Oxford University Press.
5. Mey, J. (2001). *Pragmatics: An Introduction*. Blackwell.
7. Garifullina, A. R. (2019). *Lingvokul'turologiya: Teoriya i praktika*. Kazan Federal University Press.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.
8. Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.
9. Grice, H. P. (1975). *Logic and Conversation*. In Cole, P., & Morgan, J. (Eds.), *Syntax and Semantics* (Vol. 3, pp. 41–58). Academic Press.
10. Blum-Kulka, S., House, J., & Kasper, G. (1989). *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*. Ablex Publishing.
11. Nurmonov, A. (2006). *Pragmatik hodisalar tahlili*. Fan.